

ZPRÁVA O „UKÁJENÍ PUDU POHLAVNÍHO SOCIÁLNĚ“

Radim Kopáč, Josef Schwarz: Nevěstince a nevěstky. Obrázky z erotického života Pražanů Paseka, Praha 2013

K přípravě nového opusu z cyklu *Zmizelá Praha*, který vydává nakladatelství Paseka, se spojili literární kritik a editor Radim Kopáč a literární vědec a znalec erotické literatury Josef Schwarz. Autoři nejsou v tomto oboru žádnými nováčky. Společně už v roce 2008 vydali publikaci *Slastná to noc. Čítanka francouzské erotické literatury 18.–20. století*.

V Českých zemích má sběratelství erotických a pornografických tisků tradici, na jejímž počátku stojí Jan Jeník z Bratřic, a v době první republiky se na tomto poli činili Emmerich Alois Hruška či Karel Jaroslav Obrátil. Ačkoli je česká společnost nad jiné tolerantní, persekuci a ostrakisaci se mnohý sběratel neb autor pornografických tisků nevyhnul. Josef Schwarz v rozhovoru pro portál *www.inflow.cz* o předmětu svého zájmu říká: „*Erotika a sexualita jsou jedinými oblastmi, kde člověk může být úplně svobodný, aniž by do jeho konání zasahoval stát, rodina nebo další instituce. Erotická literatura tuto oblast lidského života zobrazuje a reflektuje a jako taková se obvykle dostává do konfliktu s mocí, což je jeden z důvodů, proč byly po většinu historie tyto (nejen) literární projevy potlačovány, nebo dokonce pronásledovány a ničeny.*“

S cenzurou se tak setkáváme nejen v současných Spojených státech, ale dokonce i ve Velké Británii, kde byl spisovatel David Britton, autor románu *Lord Horor* (česky 1995), v roce 1993 za obscénnost obsaženou v knize odsouzen ke čtyřem mě-

sícům odnětí svobody. Autoři této faktografické publikace se, zatím, podobného postihu bát nemusejí.

Kniha *Nevěstince a nevěstky* sestává ze dvou částí. Úvodní studii „Co zmizelo z noční Prahy“ napsal Radim Kopáč. Rozsáhlejší obrazovou část vybral a okomentoval Josef Schwarz. Radim Kopáč sleduje dějiny prostituce v Českých zemích, opíraje se jak o soudobé i starší studie, tak o dílo legendárního prvorepublikového zasloužilce do života tzv. *nočňátek* Karla Ladislava Kukly. Kopáč zmiňuje proslulé kurvy, jako byla *Tonka Šibenice*, *Fanda Prevít* nebo *Tonka Mýš fórová*, které vstoupily nejen do městských legend, ale i do literatury. Při enumeraci plácků, hospod, pajzlů a pichhausů, ve kterých se provozovala prostituce, dojde čtenář nezbytně k závěru, že výčet těch, v nichž se *obchodnice s chlupatou kapustou* nevyskytovaly, by byl nepochybně kratší. Kupodivu v současnosti má návštěva bordelu ještě negativnější nádech než v minulosti. Dokonce i Marcel Proust vzpomíná, jak ho otec na prahu dospělosti vzal do nevěstince. Nevím, jak ostatní, ale můj otec to pro mě neudělal. Bylo by jistě zajímavé navázat na tuto knihu druhým dílem, který by sledoval bordely a kurvy od doby poválečné až po současnost. Samozřejmě, že zde by už chyběla příchutí resentimentu a určité heroičnosti dávných časů, kdy i Apači měli čest.

V poslední kapitole své studie se Radim Kopáč věnuje reflexi tohoto polosvěta (odtud pochází i akurátní výraz pro animírku *semimondéna*) v české literatuře. Začíná hezky zgruntu u Tyla a Němcové, z její povídky *Barunka* cituje: „[...] – ráno shledala jsem, že jsem obětí kuplířky, a veta bylo po mé nevinnosti.“ Kopáčovou ambicí jistě nebylo podat vyčerpávající výčet knih o šlapkách, dovolím si však jen připome-

nout román Hermanna Ungara *Zmrzačení* (česky 2001), v němž české dívky vystupují co potenciální či dokonalé *koštěkotky*: „*Hmatala po jeho knoflíčích. Polzer se třásl. Uchopila jeho pohlaví. Milka se smála, když přišlo jeho semeno, a dala mu ránu, že zavrával.*“

Praha však nikdy nepatřila mezi mondení velkoměsta, takže v Kopáčově a Schwarzově knize nenarazíme na žádné proslulé kurtizány, jako byla benátská *Nichina* (česky *Vulva*), o níž Hugues Rebelle napsal román: „*Byla by si jej tam dala dáti od lva ze Svatého Marka, kdyby jej měl z masa. / Ta kráva! Ta kráva! / Když jí teď není, Lorenzo, přej jí teď Ráje.*“ Jako příklad *femme fatale* uvádí Kopáč jistou Janu ze salonu Aaron, která prý „*každého oblažila svou tesknou, mučivou, neklidnou sladkostí*“. V obrazové části však vedle fotografií zaniklých hampejzů, ilustrací, dobových letáků, pa-

sáků a aktů, které by i ve čtenáři schvácením impotencí vyvolaly „*výkřik žádosti a řije*“ (jak kdysi napsal Hyusmans), najdeme i exklusivní *harrapany*, jež svému městu dělaly čest. Tak na s. 114 pod fotografií čtyř pouličních prostitutek maskovaných patrně jako trhovkyně čteme komentář Josefa Schwarze: „*Podle K. L. Kukly jim dohromady bylo »200 jar«.*“ Vida, netřeba žádných *Nichin* a *Clarimond*, i na malé české poměry jde o velké ženy. Neméně zajímavá je fotografie tanečnice Anity Berberové. Josef Schwarz cituje z dobového tisku: „*Intimní partie jsou stuhou zakryty tak nedokonale, že mezi stehny vylézají napravo i nalevo jasně viditelné vyholené stydké pysky.*“ Dokonale cool dívka už v roce 1926! Josef Schwarz své „album“ fotografií sestavil jako procházku starou Prahou od Josefova (který v počtu kurev a bordelů vynikal) přes Staré Město až po Smíchov. Tvář města se bohužel neustále mění, a tak po vykřičené Jedové chýši zůstává jen stará fotografie a Kuklovo svědectví o smutném zákoutí na rozhraní ulic U Obecného dvora a Anežské ulice, kde operovaly „*zdatné pracovnice*“ Velká Noha a Božka Puchejř. V jistém smyslu zvrácené potěšení poskytnou čtenáři zprávy o prostituci ve „*vyhaslých pečetích branické vápenky*“. Na ilustraci lze spatřit „*ženy mladé, zřejmě prostituci se živící*“. Navštívit tato místa v jejich nejsetmělejší hrůze se nám již nepodaří, lze však alespoň snít nad stránkami této knihy.

Závěrem jen drobná výtka: zdá se nadbytečné citovat tytéž dobové texty v teoretické i obrazové části. Jistě by autoři při svých výjimečných znalostech tohoto prostředí (nemyslím to nijak hanlivě) vybrali i jiné peprné popěvky a lascivní říkadla.

Patrik Linhart

O LIŠKÁCH V REÁLSOCIALISMU

Lidmila Kábrtová: Koho vypijou lišky Host, Brno 2013

Období normalizace a její neútěšné každodennosti se v posledních letech stává vděčným rezervoárem témat a příběhů od *Pupenda* a dalších filmových či televizních počinů po prózy Michala Viewegha, Věry Noskové nebo Ireny Douskové. Postupně se tak ustaluje konvenční předporozumění daným dvěma dekadám, stejně jako emblemy tohoto období, jež následně vytvářejí určitou clonu, přes níž se k sedmdesátým a osmdesátým létům ohlížíme. Clonu lehce ironickou, mírně odtaziťou, málokdy čistě odmítavou, tím silněji však nostalgickou – o to víc, čím hlasitěji se se svou tvorbou prosazuje generace označovaná přídomkem vyprávěčským o dané tendenci více než názorně – Husákovy děti. Prvotina Lidmily Kábrtové *Koho vypijou lišky* v této souvislosti je i není charakteristická.

Normalizační absurditu i šed jako dějiště komorního příběhu venkovského děvčátka El zpřítomňují v nepříliš rozsáhlém vyprávění motivy a detaily, jež Husákovu éru evokují vskutku živě a ovšem také očekávatelně: chemlonové obrázky, modré trenýrky s kapsičkou, Pitralon, fronta na banány, spartakiáda, vánoční papíry uchovávané „na přístě“ i drhané sovy (ačkoliv, přísně vzato, autorka přítomné recenze se cítila uražena ve svých citech pomínutím žvýkaček Pedro, sójových suků a běžových punčocháčů s jedním švem vpředu a dvěma vzadu). Přesto tyto nezbytné rekvizity v textu Kábrtové nezůstávají jen „motivem z druhé ruky“, ale v mnoha případech znovu a naplno ožívají ve své nepřítalnosti a vyčpělosti.

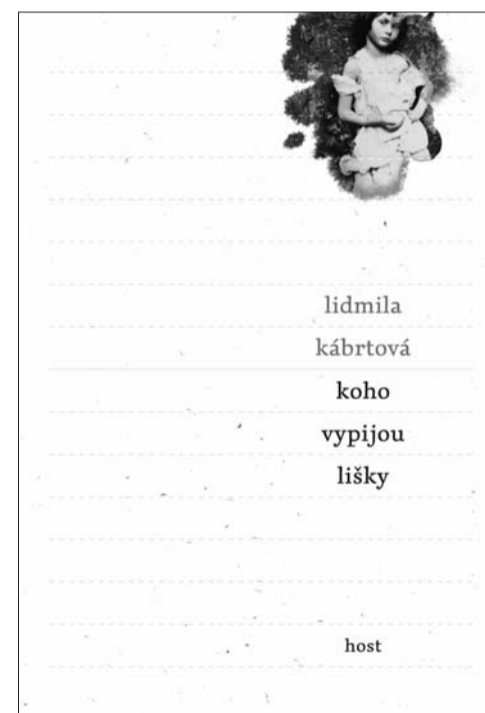
Kábrtové se to daří díky neotřelé formě, již pro své vyprávění zvolila. Jako někdejší příspěvatelka internetových *Příběhů na padesát slov* Zdeňka Krále skládá příběh právě z padesátislovných epizod (některé se objevily už dříve na webových stránkách projektu), z nichž každá je zcela schopná stát i samostatně – to umocňuje ještě záměrné grafické řešení, kdy tyto jednotlivé drobné sondy do Elina života a normalizační všednosti stojí vždy na samostatné stránce, ať už mají povahu mikrodramat, černé anekdoty nebo stručné povídky. Chronologicky líčený příběh Elina početí, narození a dětských let je rozfázován po rocích (resp. částech) a v záhlaví těchto jednotlivých částí připomíná dobovou atmosféru vždy přesně stoslovný svod autentických titulků z *Rudého práva* (mimořadně v sousedství stylisticky vybraných a mimořádně jazykově kultivovaných vlastních epizod zřetelně vyniká jaksi nad rámec, jako čtenářský bonus, dutost a neobratnost těchto socialistických frází).

Každý motiv vyprávění má tedy svou váhu a jeho povaha emblému či klišé je pro odpovídající vyznění epizody plně funkční – jako u té s názvem „Rozvraceči státu“, kdy se El vyptává dědečka nad fotografií s vročením 1954: „*Vy jste měli krávy a les? Kde je to teď? Vy jste to nechtěli?*“ „*Chtěli, sebere jí výstřížek. Než ho stihne uklidit, zahlédne rukou psané datum.*“ (s. 139) Navíc se Kábrtové podařilo dobovou absurdnost zúročit i jako konstrukční prvek – coby nesmyslnou nahodilost uvádí na scénu samotnou El, která by se nenarodila, kdyby její „mami“ nešla nakoupit, nepřipletla se do pouličního protestu a „*dědeček*“ ji ze strachu před postihem rychle neprovdal.

Podobně jako s ukazateli vyčichlých Husákových let pracuje Kábrtová také s Elinými

životními příhodami. Je jich hodně a většinu z nich lze předvídat. Holčička narozená v roce, kdy „*Lunochod projel měsíčním kráterem*“, sama vypráví o světě kolem sebe – „*tatim*“ násilníkovi a alkoholikovi, který El zneužívá, „*mami*“, která ji nemá ráda („*zničila mi celý život [...], kdybych tě neměla, bylo by mi líp.*“ s. 112), dědovi „*kulakovi*“, který chodí do kostela, zabíjí „*zajce*“ a dává El zábalu, když je nemocná, a také je autorem odpovědi na titulní otázku. Lišky vypijou toho, kdo „*vykročí jiným směrem*“ (s. 54), což je namísto chápat metaforicky. Nechybí šikana spolužaček, zklamání z ošklivých lyží pod stromečkem ani první láska s tváří obrýleného intelektuála (a posléze emigranta), jenž s El sdílí čtenářskou vášeň.

Přesto Elin příběh není jen stereotypním, předvídatelným vyprávěním o trpící hrdince. Nejen netradičnost textu, ale především Kábrtové vyprávěčské umění mu alespoň zčásti dodává potřebnou hloubku. Autorčino zaostření na smyslové vjemy umožňuje cítit tesilové šaty od Boženky (s. 88) jako skutečně škrábavé, šlehy kopřivami vzbouzejí téměř fyzicky „*hodiny tiché bolesti*“ (s. 149). Působivostí prospívá i sevržený způsob vyprávění – chybějící prostor pro vyprávěčský komentář či Elinu reflexi, který čtenáře odkazuje na jeho vlastní představivost. Mimoto absence jakéhokoli hodnocení umocňuje základní Elin (respektive dobový) pocit, že svět dospělých, svět okolo je klaustrofobní, nesrozumitelný, funguje nahodile a jakákoli snaha komunikovat vychází nutně naprázdno: „*Vyndeť ten kapesník. Vypadá to divně.*“ „*Jak divně?*“ *Mami neodpoví. Druhý den je kapsa zašitá.*“ (s. 140) To sice neplatí o všech epizodách (zvláště zakončení příběhu přichází poněkud náhle a není vlastně ani patrné, co přesně měla závěrečná snová scéna, v níž El nakonec „*zavře*

oči, stiskne víčka. Mizí.“ s. 186, znamenat), autorce i jejímú počínou to však lze bez větší námahy odpustit. Drobné aluze roztroušené v textu navíc napovídají, že Kábrtová sama nebere své ohlížení za normalizační šedí do důsledku vážně – jmenujme za všechny Elinu pobídku dědečkovi „*Vyprávěj*“ (s. 53). A vtipné momenty probleskují také „*předznamenáními*“ jednotlivých částí, kde jsou novinové titulky řazeny třeba takto: „*Občané naší vlasti tvořivě přispějí ke splnění závěrů. XV. sjezdu KSČ. Svoboda pro vlkodlaky.*“ (s. 98)

Každopádně tak jde o titul, jenž stojí za chvíli čtenářské pozornosti, o knihu vytříbenou, inteligentní, poctivou a co do způsobu vyprávění příjemně netradiční. To je dost na to, aby bylo proč ji číst.

Alena Scheinostová